

BEATISSIMO PATRI AC DOMINO

PAULO V

PONTIFICI MAXIMO

ROBERTUS S. R. E. CARDINALIS

BELLARMINUS

Cum primum ex Ordine Religioso ad Cardinalatum, imperio sanctæ memoriæ CLEMENTIS VIII, Pontificis Maximi, vocatus sum, mecum ipse cogitare cepi, studium contemplationis rerum sacrarum, ob auctas publicas occupationes, non esse facile deserendum. Et cum ambigerem quid potissimum ex corpore sanctarum Scripturarum mihi desumerem, in quo meditando et explanando laborarem, obtulit se liber Psalmorum, quem Ecclesiastici omnes quotidie legunt, et pauci admodum intelligunt. Neque terruit me multitudo eorum, qui in Psalmis elucidandis egregie desudarunt; quoniam tanta est Psalmorum obscuritas, ut nullius labor in iis explanandis supervacaneus videri possit. Quare horas illas, quibus a publica functione vacabam, ac præsertim nocturnæ quietis tempora in meditatione Davidicorum Hymnorum non sine animi voluptate et utilitate consumpsi. Et quamvis toto triennio, quo Capuæ Archiepiscopus fui, et Romæ postea in scribendis variis opusculis occupatus, integris sæpe mensibus opus inchoatum intermiserim, tandem tamen hoc anno Psalmorum explanationem ad exitum, Domino adjuvante, perduxi. Propositum vero meum non fuit, omnes aliorum explicationes, præsertim recentiorum, considerare, vel libros eorum evolvere, multo etiam minus aliorum scripta in Commentarios meos transferre; sed brevitati et perspicuitati studere, Vulgatam latinam editionem pro viribus defendere, et spirituali mentis refectioi ac piæ devotioni consulere. Inde factum est ut omnes Psalmi satis dilucide, nisi fallor, explicati, sed non omnes æque fuse tractati a nobis sint: et fortasse non deerant, quibus aliqui valde breviter et jejune, ut nonnulli ex primis, alii multo plenius et uberius, pauci vero nimis copiose expositi videbuntur. Sed non eadem semper adfuit spiritualis devotio, non eadem semper mentis alacritas; et Psalmorum ego tractionem magis propria meditatione quam multa librorum lectione com-

FONDO EMETERIO
VALVERDE Y TELLEZ

007699

posui. Id quicquid sit, Sanctitati tuæ (Pater Beatissime) offerendum censui, tum ut tibi, qui Pater et Dominus meus es, constet ratio temporis a me consumpti, non solum in publicis et notis functionibus, sed etiam in privatis et secretis occupationibus; tum ut si quid forte errati in hac mea postrema, ut arbitrator, scripture irrepperit, tu qui iudex, Christi loco, toti Ecclesie præsides, benigne corrigas. Ego vero Deum precabor, ut det Sanctitati tuæ diu vivere feliciter in terris, et felicissime semper in caelis.

PRÆFATIO.

Antequam ad explanationem singulorum Psalmorum veniamus, pauca quædam explicanda esse videntur. *Primo*, de excellentia Psalmorum; *secundo*, de vocibus *Psalmi* et *Psalterii*; *tertio*, de divisione et ordine Psalmorum; *quarto*, de Auctore. Ac excellentia quidem potest intelligi tum ex materia, tum ex forma et genere descriptionis. Est enim liber Psalmorum quasi compendium et summa totius veteris instrumenti: quicquid enim Moses vel in historia tradidit, vel in lege præcepit, et quicquid Propheta cæteri vel exhortando ad virtutes, vel prædicando futura scriperunt, id totum in Psalmis David brevissime comprehendit. Nam in Psalmis VIII, LXXVII, CII, CIV, CXXXIV et aliis, creationem mundi, res gestas Patriarcharum, captivitatem Ægyptiacam, plagas Ægypti, peregrinationem populi in deserto, ingressum in terram Promissionis, et alia id genus luculenter exponit. In Psalmo CXXIII legem divinitus traditam miris laudibus effert, atque ad eam custodiendam omnes inflammat. In Psalmis II, XV, XXI, XLV, LXVIII, LXXI et aliis, Christi regnum, ortum, prædicationem, miracula, passionem, resurrectionem, ascensionem, Ecclesie propagationem ita manifeste prædicat, ut Evangelista potius quam Propheta fuisse videatur. Denique in Psalmo I et sequentibus fere omnibus, hortatur ad virtutes, retrahit a vitiis, invitat, allicit, minatur, terret; atque hæc omnia non simplici narratione complectitur, sed vario carminum genere, phrasibus poeticis, et metaphoris plurimis et admirabilibus, denique novo quodam genere dicendi ita rapit animos in amorem et laudem Dei, ut nihil dulcius, nihil salutaris, nihil audirive possit. Itaque recte S. Basilius scribit in explicatione primi Psalmi, Davidis Psalmos etiam ex corde lapideo lacrymas elicere; recte etiam S. Joannes Chrysostomus in explicatione Psalmi centesimi trigesimali septimi, affirmat eos, qui Psalmos rite canunt, cum Angelis choreas decere, et quasi cum eis de Dei laudibus et amore contendere.

Venio ad voces *Psalmi* et *Psalterii*. *Psalterium* apud nostros librum Psalmorum significat; sic enim S. Augustinus hanc vocem accepit in epist. 140 ad Audacem, cum ait: «Psalterium a S. Hieronymo translatum ex Hebræo non habeo.» Sic etiam S. Hieronymus in epistola ad Sophronium de ordine et titulis Psalmorum: «Scio, inquit, quosdam putare Psalterium in quinque libros esse divisum.» Sed in Scripturis sanctis *Psalterium* est instrumentum musicum decem chordis instructum, quod Hebraice dicitur נבל *nebel*. Tradunt autem S. Basilius in explicatione primi Psalmi, et S. Augustinus in explicatione Psalmi trigesimali secundi, Psalterium hoc differre a cithara et lyra, quod cithara et lyra reddunt sonum a parte inferiore, Psalterium a parte superiore. Addit S. Hilarius in *Prologo Psalmorum*, Psalterium fuisse instrumentum rectum, sine ulla obliquitate. De hoc instrumento frequentissima mentio est in sacris litteris, et de eo dicitur in Psalmo XXXII: «In Psalterio decem chordarum psallam tibi.» *Psalmus*, Hebraice מִזְמוֹר *mizmor*, significat *cantum*, sive *sonum*: deducitur enim a verbo זָמַר *zamar*, quod et *canere*, et *citharam*, sive *psalterium pulsare* significat, eodem prorsus modo, quo verbum ψάλλω apud Græcos. De significatione *psallendi manibus*, videlicet pulsando instrumentum, habemus illud I Reg. XVI: «Quærent hominem scientem psallere cithara, ut quando arripuerit te spiritus Domini malus, psallat manu sua, et levius feras.» Atque hoc idem habetur cap. XVII, XVII et alibi. De significatione, *psallendi voce*, videlicet canendo, habemus illud in *Psal.* XXXII: «Bene psallite ei in vociferatione;» et apud Apostolum, I *Corinth.* XIV: «Psallam spiritu, psallam et mente,» id est, psallam spiritu oris, canendo voce corporali laudes Dei, et psallam spiritu cordis, desiderando et amando gloriam ejusdem Dei. Hoc autem interest, S. Hilario et S. Joanne Chrysostomo auctoribus in *Prologo Psalmorum*, inter *Psalmum* et *Canticum*, et *Psal-*

*nam Cantiet, et Canticum Psalmi, quod Psalmus est sonus organi solius sine ulla voce hominis cantantis; Canticum est vox cantantis hominis absque organi modulatione; Psalmus Cantici dicitur, cum Canticum præcincte Psalmi sonus subsequitur; Canticum Psalmi, cum sonitu præeunte æmula vox canentis auditur. Porro Psalmi Davidis non quemcumque cantum, vel sonum designant, sed eum quo vel Dei laudes, vel preces ad Deum, vel cohortatio ad virtutem; non autem inanes fabulæ, vel lascivi amores, vel principum adulationes concinnantur. Hinc enim liber Psalmorum inscribitur Hebræis ספר המזמרים *sepher thehillim*, id est *liber hymnorum*, sive *laudum divinarum*; et post finem Psalmi LXXI, quem ultimum omnium David cecinit, legitimus, *defecerunt תהלהו David*, id est *orationes Davidis*. Psalmi enim ut plurimum continent vel Dei laudes, vel orationes ad Deum, vel utrumque simul: quamvis etiam nonnulli sint, qui in cohortandis hominibus ad virtutem toti consumantur, ut primus et alii nonnulli.*

Jam vero quod attinet ad divisionem et ordinem Psalterii, partiuntur Hebræi Psalterium in libros quinque, S. Hieronymo teste, tum in *Prologo Galeato*, tum in epistola *ad Sophronium* supra citata; ubicumque enim ad finem Psalmi scribitur: « Amen, Amen, » sibi terminari librum existimant; scribitur autem: « Amen, Amen, » ad finem Psalmi L, LXXI, LXXXVIII et CV, quibus quatuor libris addunt quintum a CVI usque ad CL. Sed hæc Hebræorum traditio non est conformis Scripturis sanctis, et ideo ab eodem S. Hieronymo refutatur in epistola, quam supra notavimus, *ad Sophronium*, et a S. Hilario in *Prologo Psalmorum*. Inscriptio enim Psalterii tum in Bibliis hebræicis, tum in editione Septuaginta Interpretum est, *liber Hymnorum*. Et *Luc. xx*, Dominus ipse loquitur, dicens: « Dixit David in libro Psalmorum: Dixit Dominus Domino meo; » et *Act. 1*, loquitur S. Petrus, et ait: « Scriptum est enim in libro Psalmorum: Fiat commoratio eorum deserta, » etc. Porro Psalmorum ordo non est accommodatus temporibus, quo scripti sunt. Satis enim constat Psalmum III scriptum fuisse, quando David fugiebat persecutionem Absalonis filii sui; Psalmum vero L multo antea fuisse scriptum, quando videlicet idem David reprehensus fuit a Nathan, ob crimen adulterii et homicidii; Psalmum autem CXI adhuc antea scriptum fuisse, quando nimirum idem David in spelunca ob metam Saulis regis delitescerebat; Psalmum quoque CXLII scriptum fuisse longe antea, quando scilicet David cum Goliath gigante pugnavit; denique probabile est, ac fere certum, Psalmum LXXI esse omnium postremum ordine temporis, cum scriptus sit in Salomonem jam regnare incipientem, et post eum Psalmum addatur: « Defecerunt laudes David filii Jesse; » et tamen videmus hunc Psalmum non in ultimo loco, sed fere in medio constitutum. Cur ergo ita dispositi sint Psalmi, ut eos nunc habemus, non est facile divinare. Non est tamen rejicienda illorum opinio, vel suspicio, qui volunt primos quinquaginta Psalmos, quorum ultimus est, *Miserere mei, Deus*, pertinere ad penitentes, sive incipientes; alios quinquaginta, qui desinunt in Psalmum, *Misericordiam et judicium cantabo tibi, Domine*, pertinere ad justos proficientes; postremos quinquaginta, quos concludit Psalmus, *Laudate Dominum in sanctis ejus*, pertinere ad viros consummatos atque perfectos: sive Psalmos ita disposuerit Esdras, ut videtur sentire S. Athanasius in *Synopsi*; sive Septuaginta Interpretes, ut S. Hilarius docet in *Prologo Psalmorum*.

Restat questio de Auctore Psalmorum. Duæ sunt autem veterum Patrum sententiæ; nam S. Athanasius in *Synopsi*, S. Hilarius in *Prologo Psalmorum*, et S. Hieronymus in Epistola *ad Sophronium* de ordine Psalmorum, et in Epist. *ad Cyprianum* de expositione Psalmi LXXXIX, varios esse censent Auctores Psalmorum, eos videlicet omnes, qui nominantur in *trullis*, Davidem scilicet, Mosem, Salomonem, Asaph, Idithun, et alios. Contra vero S. Joannes Chrysostomus, Theodoretus, Euthymius et Cassiodorus in *Prefatione Commentariorum in Psalmos*, et S. Augustinus lib. XVII *De Civitate Dei*, cap. XIV, Psalmorum omnium unum Davidem auctorem agnoscunt. Nobis tria sunt certa. Primum, Auctorem primum omnium Psalmorum esse Spiritum Sanctum: id enim testantur apostolus Petrus *Act. 1*, et apostolus Paulus *ad Hebr. III*; et ipse David II *Regum XXIII*, dicit: « Spiritus Domini locutus est per me, et sermo ejus per linguam meam; » et in *Psalm. XLIV*: « Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. » Ergo sive David, sive Moses, sive quis alius Psalmos condiderit, ipsi quidem quasi calami fuerunt; sed Spiritus Sanctus fuit, qui per eos scripsit: quid vero necesse est laborare de calamo, cum de scriptore constat? *Secundo*, certum mihi videtur maximam partem Psalmorum esse Davidis; nam in

5
fine Psalmi LXXI legitimus: « Defecerunt laudes David filii Jesse. » Item lib. II *Regum*, cap. XXIX, dicitur: « David egregius Psaltes Israel; » denique in II *Paralip.* cap. V, dicitur: « Cantores ordinatos fuisse, ut canerent Psalmos quos fecit David. » *Tertio*, pro comperito mihi habere videor, eos Psalmos, qui carent titulo, esse Davidis, ut etiam omnes illos, qui nomen David in titulo præferunt, sive scriptum sit: *Ipsius David*, sive *Ipsi David*; nam Psalmus II caret titulo, et tamen Actor. IV Apostoli affirmant eum Psalmum a Davide fuisse compositum; et Psalmus XXIV caret titulo apud Hebræos, et Apostolus *ad Hebr. IV*, tribuit eum Davidi. Deinde Psalmi, qui in Hebræo codice carent titulo, in Græco textu adscribuntur Davidi; proinde credibile est excidisse titulos ex codice Hebræo, qui in eo aderant, cum Septuaginta Interpretes scripturas Hebræicas in Græcum idioma transferrent. Denique regula Hebræorum, qui dicunt Psalmum, qui caret titulo, esse illius auctoris qui scripsit præcedentem, falsa esse convincitur; nam secundum eam regulam Psalmus I et II nullius essent, cum uterque careat titulo. Præterea Psalmus LXXXIX adscribitur Mosi, et decem Psalmi consequentes, qui titulo carent, eidem Mosi adscribi deberent. At id fieri non potest, cum in Psalmo XXVIII mentio fiat Samuels, qui satis longo tempore post obitum Mosi natus est. Vide plura de hac re in explicatione tituli Psalmi octogesimi noni. Quod autem non soli illi Psalmi Davidis sint, qui habent in titulo: *Ipsius David*; sed etiam illi qui habent: *Ipsi David*, probat S. Augustinus ex Psalmo centesimo nono, qui habet: *תהלהו David*, *ipsi David*; et tamen Dominus *Matth. XXIV*, dicit: « Quomodo David vocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo? » Atque hæc quidem de auctore Psalmorum certa mihi esse videntur. De reliquis Psalmis qui titulum præferunt Mosi, aut Salomonis, aut Asaph, aut Idithun, aut Ethan, aut filiorum Core, probabilem censeo sententiam SS. Athanasii, Hilarii et Hieronymi, sed probabiliorum Chrysostomi, Augustini, Theodreti et aliorum, qui eos secuti sunt. Cur autem sententiam posteriorem præferendam putem, ratio est, quia est communior, et fuit etiam communior ante annos mille. Id enim testantur S. Augustinus lib. XVII *De Civitate Dei*, cap. XIV, et Theodoretus in *Prefatione Psalmorum*. Item, quia satis constat Asaph, Idithun, Ethan et filios Core fuisse Cantores potius quam Prophetas, et Psalmos illis tribui in titulo, quia dabantur illis ad canendum, non quod ipsi eos composuissent, quod ex eo intelligi potest, quod in eodem titulo aliquando ponitur nomen David et Idithun, sive alterius, ut videre est in titulo Psalmorum XXXVIII, LXI, LXIV, CXXXVI, CXXXVII et CXXXVIII. Accedit postremo, quod *Luc. cap. XX*, cum Dominus ait: « Dixit David in libro Psalmorum. » visus est totum librum Psalmorum Davidi tribuere.